

Trévisi, n° 136) « comme Tamerlan aimait beaucoup Nasr-ed-din Hodja, il lui demanda de combien de personnes se composait sa famille »;

Κροίσοςσαν εξίατ φηρασετλί οληγηνηταν *Kresos-tan izdigad* (αραραα ازجاد : burada ziyade demek) *firāset-li ol-duğ- un-dan* A.U.E (Γεα., II, 16) « comme il était plus intelligent que Crésus ».

1438. *ol-duğ-un-dan* yerine müfredinde *idükdün i-dü(i)ğ-in-den* ve cominde *idükdün i-dü(i)k-ler-in-den* şekilleri de (mk. § 560) kullanılmakta idiye de, bugün bunlar eskimiş sayılıyor.

Ml.: اصحاب تيمار اكثر يا خاندانله مفتخر اصحاب داوات آدملا ايدوكلردن قره و قصبليتك عافيتك
ashüb-i timar (timar sahipleri) *ekseriya* (çoğu zaman) *hānedan-lık* (yüksek ve ünlü bir aileden oluş) *-la müftehir* (övünen) *ashüb-i dārāt* (kul konak para sahipleri) *adam-lar i-dük-ler-in-den karige* (köy) ve *kasaba* (kend)-*lar-in-in muhafaza-sın-a* (korunmasına) *ke-mā-yenbegi* (istenildiği gibi) *kādir* (güçlü) *i-di-ler* ('ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, I. 313) « comme les timariotes étaient des gens puissants, fiers d'une illustre origine, ils étaient en état d'assurer convenablement la défense des villages et de bourgs » [1].

β. Ardınca için edatı gelen *-dik* veya *-(y)ecek*.

1439. (Ardınca mülkiyet lâhikası gelen *-dik-* li veya *-(y)ecek-* li aynı şekillere *ایچون* (*içün*) için « pour » ilgisini getirerek de sebeplik ulak tabirleri yapılabilir. Mk. öteki türk dillerinde buna benzer ulaklık tabirleri, § 1442

Ml.: *haylı zamandan berü ev-e g'el-medî* (= *g'el-me-diğ-i*) *içün cāri-yem-le berāber bugün sabah-dan berü on-u ara-mā* (= *ara-mağ-a*) *çıkıtk* (KUNOS, *Orta ojunu*, s. 15) « comme il n'est pas venu depuis longtemps, je suis à sa recherche depuis ce matin avec ma servante »;

قورده ایچون « بونک فالیندر » دیمش کندی ایشی کندی کوردیکم ایچون ا « دیمش
kurd-a « *niçün boyn-uñ kañın-dır* » *de-miş-ler*; « *kendi iş-im-i*

[1] *-diğ-im-den* şeklinde muhakkak bir sebeplik manası yoktur. Aşağıki misalde mefulünanlık halinde (alem olarak kullanılan) bir ortacımsı « pro-participle » mahiyeti vardır:

انسان سويکندن قورتار قوت قورتادنی سوي
insan sev-diğ-in-den kork-ar fakat kork-duğ-
un-u sev-g-me- (CEN. ŞEN. *Tir. Söz.* n° 80) « l'homme craint ce (ou la personne) qu'il aime, mais il ne saurait aimer ce dont il a peur », J. D.

Şekilce bir olan bu iki siygayı manaca ayırd eden yalnız cümlelerin gelişi gidişidir: *sevdiğinden* = *sevdiği için* (vurgu son hece vokalinde); *sevdiğinden* = *sevdiği kimseden veya şeyden* (vurgu son hece vokalinde). A.W.E

'kendi-m g'ör-düg-üm için» de-miş (Atasözü) «on demande au loup: «pourquoi ton cou est-il épais?»; «parce que c'est moi-même qui fais ma besogne», répondit-il»;

[1] می تلخ ایچدم ایدی چاره صائوب درد وغمه *may-i telh (acı şarap) iç-di-m i-di çāre san-ub derd-ü gam-a* «j'avais bu le vin (amer) croyant y trouver un remède à ma douleur,

یارمن اولدیغیچون ایچسوی چیقدی دپمه || *yār-sız ol-duğ-(.)-içün aci-sı çık-dı depe-me* ('başına vurdu) (*Neuâdır-ı asûr*, s. 113, l. 2) «mais comme l'amie n'était pas avec moi (comme c'était sans l'amie), les vapeurs [l'amertume] m'en ont monté à la tête».

γ. Ardınca başka edatlar gelen *-dik-* veya *-(y)ecek*.

1440. Bütün bu edatlarda mefulünanah alâmeti bulunduğu görülüyor. Bunların hepsi eskimiştir. Sonra bunları ilgiçlerle bir tutmak da güç oluyor, çünkü ne isimlere, ne de fiilden yapıma başka şekillere de katılmıyorlar. Şu halde *-dik-* ve *-(y)ecek* lâhikalarının burada (1435 den 1439 bendlerinde olduğu gibi) hades isimleri mahiyetinde olmayıp ortacımılardan ibaret olduklarını kabul etmek gerektir. Ve hakikaten bu edatlar zarflık tabirler olup, şunlardan ibaret bulunuyor. Fransızca'da «à cause de la raison qui [que]...».

چوتدن *cihet-den*.

Ml.: معلومدورکه فنوندن برفن ناتوده علم اولدیغی چوتدن مذموم اولیوب *ma'lam dur ki fūnun-dan bir fen zāt-ında 'ilim ol-duğ-u cihet-den mezmūm ol-ma-yıp* A.U.E (HACI KALFA, *Cihan-nümā* s. 1) «il est certain qu'une science, du fait qu'elle est une science, ne saurait être considérée comme répréhensible en elle-même».

اجلدن *ecil-den* (*ecil-den* yerine, § 114).

Ml.: يش ييلدن زياده ايش که نيم تن اولوب آتہ چمکه قادر اولدیغی اجلدن متصل کشتلر ایله دریای *beş yıl-dan ziyāde i-miş ki nim-ten* (yarı vücutlu = vücu- سچونده سیر ایدوب dunun yarısı inneli) *ol-up at-a bin-meğ-e kâdir ol-ma-diğ-i ecil-den mut-tasıl* (daima) *keşti* (gemi) *-ler ile deryā-yı Seyhun* (Seyhan denizi = Sir-Derya) *-da seyr ed-ip* (gezip) A.U.E (SEYDI [ALI] REİS, *Mir'ât-ül Memālik* s. 36-37) «il ya plus de cinq ans (dit-on A.U.E) qu'il est hémiplegique et, comme il ne peut monter à cheval, il se fait promener dans une barque sur le Seihoun (le Syr-Darya)»;

جمله نصارا ملة واحده اولدیغی اجلدن کرکردرکه *cümle* (bütün) *nasāra* (nasrâniler, hıristiyanlar) *millet-i vâhtde* (aynı millet [den]) *ol-duğ-u ecil-den gerek-dir ki ...* BELİN, *Rel. dipl. Ven., et Turq.*, J. as., 1876) Hazreti Muhammed'in *الكفر ملة واحده* (= Kâfirlerin hepsi bir millettir) meseline telmih.

Χουτξλξουκ ὀλπονγού ετξιλτεν *küşçük* (tuhaf?) *ol-duğ-u ecil-den* (Γεγ, I. 134) «comme il était de petite taille» Mk. § 108 sonunda.

[1] Vezni: — — — —, — — — —, — — — —, — — — — (feilâtün feilâtün feilâtün feilün). A.U.E

سببden *sebeb-den*.

MI.: اما قوی بیخبر ایچمز ماپمز اولدیق سببden *ammā koca-sı bed-huy (kötü huylu) tittiz bir işsiz sapsız ol-duğ-u sebeb-den*... VEFİK PAŞA, *Yorgaki Dandini* [Georges Dandin], s. 8) mais comme son mari est un homme hargneux, fantasque, un énergumène.

باعدن *bā'is-den*.

MI.: مراجعت ایتدکری باعدن و مراجعت ایتدکری باعدن *mağarr-ı aslıye- (aslı asalı yorine) ler-in-e* (aslı oturdıkları yere) 'âvdet ve mürâcaat et-dik-leri (dönüp geri geldikleri) *bā'is-den* A.U.E (Rouen, n° 1052 yazmaları, yap. 17) «comme ils reviennent à leur lieu d'origine», [1]

C. ÖTEKİ TÜRK DİLLERİNDE SEBEPLİK ULAK.

1441. Osmanlıca'dan farklı olarak, kendilerinde hususi bir surette meydan alıp yürümüş bir devlet idare dili bulunmayan öteki türk lehçelerinde sebeplik ulak tabirlerinin kullanılışı çok daha az gelişmiş bir haldedir.

Biz bunlarda söylelerini bulup kaydetmiş bulunuyoruz:

1° Fiilden yapılmış isim şekillerinin mefulünanah haletlisi.

Bunlar osmanlıca'daki *-diğ-in-den* tabirine muâdil iseler de bazan değişmez oluş (yani mülkiyet lâhikasını almayı) bakımından ondan farklıdır. Böylece kullanılan şekiller bizim bildiğimize göre şunlardır:

-kân (mk. § 1370 ihtar 1), ve menfi (muzari) fiillerde *-mâs (-mâz)* (mk. § 1372, *sonlarında*).

MI.: *Väys (veya: Vays) -ni* (Veys-el-Karani'yi) *säv-gün-im-tin* (sevdiğimden) *yıy-la-ya* (ağlamağa) *baş-la-dı-m* (*Tezk. Evliyâ, s. 27, l. 1*) «comme j'aimais beaucoup Veïs (Karani), je me mis à pleurer»;

ot-ka (ateşe) *köp* (çok) *tapın-kan-tin* (tapındığından = secede ettiğinden) *saç-ı sahal-ı yis* (is) *bol-dı* (oldu) (*Aynı eser, I, 13*) «à force de se prosterner devant le feu, ses cheveux et sa barbe étaient tout enfumés (étaient passés à l'état de suie)»;

چیدالاسدین *apıg-ı-ga* (öfkeye) *çıda-l-mâ-s-dın* (dayanamadığından) «no se possédant pas de colère» (GRENARD, s. 337).;

میلک و سلطنت دین کیچہ آلاس دین اسفندیارنی رستم اوروشیفه پیاردی *milik ve saltanat-dın* (memleket idaresi ve padişahlıktan) *İsfendiyar-nt Rüstem ur-uş-ı-ga* (Rüstem'in vurulmasına) *yıp-ar-dı* (gönderdi) (NEVAİ, *Tar. Mul. Ac., s. 56*) «comme il ne pouvait renoncer au trône, il envoya İsfendiyar pour combattre Roustem».

Yine bk. mefulünanah haletindeki *-kân*li misallere, MELİORANSKI *Gr. Kirg., II, § 14, s. 53*.

[1] Bunlar içinde (*cihetden* ve *sebepten*) ile yapılanlar son zamanlara kadar osmanlıca'da kullanılmış idiyse de, (*ecilden*) ve hele (*baışden*) le yapılanlara pek rastlanmazdı. A.U.E

1442. — 2* türkçe için (osmanlıca için, mk. § 1439) edatı, ve *جهت دين* *cihet-i-din* (mk. osmanlıca *cihet-in-den*) veya *جهت دين* *cihet-din* (mk. osm. *cihet-den* § 1440) edatı.

Bu edatlar şunlara katılır:

a. Fiilden (mülkiyet lâhikası veya lâhikasız) *-kân* le yapılmış isim siygasına; mk. alt. Gr. § 352.

Ml.: *şart-nāma-ga* (şart-nameye) *kaul* (söz, imza) *koğgan-ınız için* (koyduğunuz için) *anı bâcâ* (frs. *becâ* = yerine) *keltürsañız* (geltürsünüz = getirseniz) *kirāk* (gerçek) (KOUZNETSOV, *La lutte de Civ.*, s. 316, *sart metni*) « *étant donné que vous avez signé le contrat, vous devez l'observer* »;

شهرکا بارادورغانی اوچون من بیره باروم *şehir-gâ bar-a dur-gan-ı için* (şehir varıp gitmesi için) *men* (ben) *birle* (birlikte) *bar-dı-m* (vardım);

منی اورغانی اوچون اولدی *men-i ur-gan-ı için* (beni varduğu = dövdüğü için) *öl-dü*. A.O.E (Bu iki misal için bakınız RAQUETTE, *lesson XXXIX*, 2, e ve *XLI*, 2, b); [1]

Endicân big lâri (beyleri) *anıñ bile* (onunla) *yağşi* (iyi) *çık-ış-ma-gan* (çıkışmamak = geçinmemek) *cihet-i-din* (cihetinden = geçinmedikleri için) A.U.E (*Baber-Nâme* [Beveridge] yap. 13, I. 2 aşağıdan) « *comme les begs d'Endidjâns ne s'entendaient pas avec lui...* »;

bâ-vücüd-i karı-lık ([kendisinde] ihtiyarlık var olmakla beraber) *yegit-lâr-din* (gençlerden) *yağşı-rağ* (daha güzel) *yürü-gen* (yürümek) *cihet-i-din* (cihetinden = yürüdüğü cihetle) A.U.E (*Aynı eser*, yap. 14, son satır) « *comme, malgré son âge, il avait déployé plus d'ardeur que les jeunes dans cette expédition...* »;

Rüstem an-ın hüküm-in (onun hüküm sürmesini) *icâbet kıl-ma-gan* (kabul etmemek) *cihet-din* (cihetinden = kabul etmediğinden) NEVAİ, *Tar. Mul. Ac.* s. 56 « *comme Roustem n'acceptait pas sa domination* ».

İHTAR. — Muzari siygası ve *uçan* ilgiciyle yapılan tabirde Gr. alt. (§ 352) ye göre gayelik « final » bir mana vardır, fakat Raquette (*lesson XLI*, 1, b) sebeplik manasında bulunduğu bir misal veriyor:

pâdişah-lık iş-ni (işini) *kıl-ur* *uçan* (kılmak için) *'izzet* (büyüklük) *tapa-dur* (yapıyor = gösteriyor) A.U.E

Bilindiği üzere osmanlıca'da *içün* (için) kelimesi, masdar ve asıl hâde ismi dediklerimizle beraber gayelik bir mana, ve *-dik-* şekli (+ mülkiyet lâhikası) ile sebeplik bir mana bildirir. Esasen kendiliğinden gayelik bir manada olan *-kâli ferî* fiili ise, *içün* le birlikte yine o manayı verir. Mk. RAQUETTE, *lesson*, *XLI*, 1, g, misâl 5.

[1] Evvelce de not ettiğimiz üzere bütün bu *uçan* suretinde gösterilen kelimelerin aslı, "karşılık olarak", manasındaki *öç-ün* olsa gerek. Bk. Orhun kitabeleri. A.U.E

1443. — *b.* isnad kelimesi (copule) almamış isim cümlelerine.

hağ (allah) *bilâ* (ile) *mağkul* (meğkul [olmak]) *uçun* (için) *âç* (hiç) *kim-ârsü-ni* (kimseyi) *kör-mâğ tarur* (görmez) *Tezk. Evl.* s. 91, I, 13 « il est si absorbé par la pensée de Dieu (mot à mot: pour s'occuper avec Dieu. A.U.E) qu'il (mot à mot: « il : A.U.E) ne voit personne »;

ve likin (ve lâkin) *Buht-ı Nasır 7 bab-ı-da* (babında = hakkında) *söz begüyet* (gayetle, son derece) *köp* (çok [olduğu]) *uçun* (için) *bu mahtasar* (kısaltık eser) *-da mun-din artak* (bundan ziyade) *biti-se* (= bitilse: yazılsa) *boğ-ma-s* (olmaz) *ir-di* (yazılamaz idi) A.U.E *NEVAİ Tar, Mül. Ac.*, s. 55) « comme il y a beaucoup à dire sur Nabuchodonosor, nous ne pouvions pas nous étendre davantage sur ce sujet dans ce résumé »;

Key Hasrev-niñ oğ-ı yok (bulunmak) *cihet-in-din* (= yok olduğu için) A.U.E (*Ayni eser*, s. 54) « comme Kay Khosrou n'avait pas de fils ».

V. KIYASLAMA ULAKLIK TABİRLERİ.

1444. Kıyaslama ulaklık tabirleri asli hadesle talî hades arasında bir kıyaslama ilgisi kurmağa yarar (talî hades sahiden olmuş « réel » ise) kıyaslama *sahiden* « réel » veya talî hades farzedilmiş veya zihinde kurulmuş ise) *uydurma* « fictif » olabilir.

Kıyaslama ulaklık tabirleri gerek *-dik-* veya *-(y)ecek-*li (ve mülkiyet lâhikalı) isimcil siygalara, ve gerek bazı fiil temeleğine kıyaslama edatları katmak suretiyle yapılmıştır.

Bunlar asli hadesten müstakil olarak, bir fail alabilir.

A. SAHİDEN KIYASLAMA.

1445. Sahiden kıyaslama ulaklık tabirleri fiilin *-dik-*li veya *-(y)ecek-*li isimcil siygaları (ardınca mülkiyet lâhikası getirilerek) sonuna, eğer vasıflık bir kıyaslama ise *gibi* ilgici, eğer mikdarlık bir kıyaslama ise *kadâr* kelimesi ilâve edilir.

(Vasıflık veya mikdarlık) sahiden kıyaslamalarda talî hades muhtelif iki surette kullanılabilir:

1 inci kullanış — Asli hadesle kıyaslanınca onun ne *tarz* da yapıldığını bildirebilir.

2 inci kullanış — Asli hadese *tamamiyle benzeyen* « toute semblable » (= ona kıyas edilebilen « comparable ») ve ona muvazi olan bir hadesi bildirebilir.

İHTAR. — Kıyaslama ulaklık tabirleri yerine, bazan içinde *nasıl* « comment » *ne kadar* « combien », vs. gibi zarflar bulunur (şahıslı fiil siygalı) istifhamlı cümleler [1] kullanılır.

Birinci kullanışa misâl :

ناسی ایسترسه کز او یله یاپ *nasıl iste-r-se-n öyle yap* « fais-le comme tu l'entends ».

İkinci kullanışa misâl :

انسان اسکی بر اوخی نوشالتیرکن ناسیل درین بر غریبلیک دویار ، هنوز یں چول اورته سنده ایکن ایشته بو آیی
insan eskî bir ev-in-i boş-ald-ır-ken nasıl derin bir garip-lik duy-ar غریبلیک حس ایدییورم
henüz ben (Sînâ yarımadasındaki) *çöl orta-sın-da tk'en işte bu acı garip-liğ-i hiss-ed-iyor-um* (FALİH RIFKI, *Ateş ve güneş* s. 120) « j'éprouve au milieu du désert (de la presque île de Sinaï) cette sorte de malaise qu'on ressent quand on a quitté sa vieille maison » (mot à mot : « quel profond malaise éprouve l'homme en quittant... , j'éprouve le même malaise, etc... ») : Mk. § 1001.

Bu cümleden bir takımı 1225 inci ve aşağısındaki bendlerde mutâlea edilen şekil-lerde görünebilir. (Bk. başlıca 1229 uncu bende).

1. VASIFLIK SAHİDEN KIYASLAMA.

1446. Vasıflık haliyle sahiden bir kıyaslama bildiren ulaklık tabir-lerin seması şöyledir :

-dik- (veya : -(y)ecek- + mülkiyet lâhikası + *gibi*.

(Birinci türlü kullanışın [mk. yukarıdaki kullanışları] fransızca mua-dilleri şöyle olur : « comme... , ainsi que... »).

Ml. : *orta-liğ-i tenhâ bu-du iste-diğ-i gibi at koş-dur-ur* (söylence) « voyant que la place est vide, il fait courir son cheval comme cela lui plaît » ;

eğer hakîkat böyle de-diğ-iñ gibi ol-ur-sa (VIGUIER, s. 304) « si réellement la chose arrive comme vous le dites ».

[1] Biz müellifin bunlara istifhamlı cümle demesini yerinde bulmuyoruz. Meselâ bi-rinci kullanışa dair verilen (nasıl istersen öyle yap) cümlesinde böyle bir istifham yok-tur. İkinci kullanışa dair verilen (nasıl derin bir gariblik duyar...) cümlesi de şekilce istifhamı hatırlatır ise de, bu cümlemin fiilinden sonra hazf ve takdir yollu « elliptique » bir *sa* vardır ki yine cümleyi istifhamlıktan uzak tutar. *nasıl* kelimesi, *ne kadar* kelimesi gibi (1. istifham, 2. ibham, 3. şumul ve istiğrak) üç suretin her birinde kullanılabilen bu kelimeler için sırf istifham adını vermek doğru görünmüyor :

Nasıl istersen ? (1. istifham) ; ne kadar (çok) insanlar vardır ki... (ibham) ; (her) nasıl olursa olsun (şumul ve istiğrak) ; (her) nasıl istersen öyle yap (istiğrak). Bu iti-barla bütün bunları müellifin bahsettiği 1229 uncu bende bahsedilenler takımından say-mak doğru olur. A.U.E

(İkinci tür lü kullanışın fransızca muadilleri şöyle olur: «tout comme..., comme..., de même que...»). Bunda kelâmın aslı hadesi bildiren uzvunda *de* (*daği*) edatı bulunur.

Ml. : *qaba soğan-a benzi-yen vücut-lar ol-duğ-u gibi qaba soğan-a benzi-yen fikir-ler-de var-dir* (CEN. ŞEH., *Tir. Söz.*, n° 14) «il y a des idées veules, tout comme il ya des corps veules» (proprement: qui ressemblent au vu gaire oignon);

on-bir-inci karn i Bakî aç-diğ-i gibi on iki-nci karn-i da Nâbi küşâd eyle-miş-dir (açmıştır) (ABD-ÜR-RAHMAN ŞEREF II, 262) «de même que (le poète) Bākī a ouvert le XIe siècle (de l'hégire), de même (le poète) Nābi se place à l'orée du XIIe siècle».

1447. Kıyaslanan iki hades hissedilir derecede bir biriyle aynı ehemmiyette olduğu zaman böyle kelâmlar bir muhayyerlik «alternatif» mahiyetini alır. «fransızca'da «soit..., soit..., aussi bien que...».

Ml. : *maḥdūd* حدود اولان عقارات ذراع و دؤم ايله صالحه ایکی کیمی تعیین حدود ایله دئی مانیلور (bir hudut içinde) *ol-an 'akārat* (akaretler, irad getirir mülkler) *zira'* (arşın) *ve dönüm ile sat-il-diğ-i gibi ta'gîn-i ḥudūd* (hududu belirtmek) *ile daği sat-il-ur* (*Mecelle* veya osmanlı medeni kanunu 221 inci madde) les bien-fonds se vendent soit au pic ou à l'arpent, soit en spécifiant les limites».

1448. İki hades kendileri bakımından değil, neticeleri bakımından kıyaslandıkları zaman aynı yapılama kullanılabilir. Ve esasen bu neticenin açıkça söylenmiş olması da zaruri değildir; kelâmın yapılışı bu neticenin var olduğunu bildirmeğe yeter.

Fransızca'da böyle halde şunlarla tercüme edilmek gerektir:

«d'une part..., d'autre part...» (bir taraftan ... bir taraftan da); «non seulement... mais...; de plus» (...siyle kalmayıb... bir de...; ... şöyle dursun, bir de...). Bu kullanıştaki *-diğ-im gibi* ulaklık tabiri kâh *-dik-den başka* lı ulağa (bk. § 1468), kâh *-(y)li ula-* ğa yaklaşır

Ml. : *paşa-nın asker-i az ol-duğ-u gibi bir kısım-t da düşman-ın taraf-ın-a geç-dik-ler-in-den mağlûb ve esir ed-il-di* (AḤMED RÂSİM, I 93) «comme d'une part le pacha avait peu de soldats, et comme d'autre part un certain nombre de ceux-ci passèrent à l'ennemi, il fut vaincu et fait prisonnier»;

اوروپا ده ابتدا اسلحه ناره استعمال ایدنلر عهالیلر اولدیگی کیمی طوموزجی و اونجی عصرلر ده عهالی استاولرینک اعمل ایلدیگی طویلر و انشا ایلدکری استحقاقات اوروپالیلریجه کومه انخا اولمشدو *Aoropa-da iptidā esliḥa-i nāriye* (ateşli silâhlar) *istimāl ed-en-ler* (kullanılanlar) *osmanlı-lar ol-duğ-u gibi dokuz-uncu ve on-uncu asır-lar-da osmanlı*

ustad (usta)lar-in-in i'māl eyle-diğ-i (yaptığı) top-lar ve inşā eyle-dik-leri (kurdukları) istihkāmāt (istihkâmlar) avropa-lı-lar-ca nümüne (örnek) itti-hāz ol-un-muş-dur (alınmıştır) (ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, s. 339) « les ottomans furent les premiers à se servir d'armes à feu en Europe. De plus, les canons fabriqués par les artisans ottomans et les fortification construites aux IXe et Xe siècles (de l'hégire) furent pris comme modèles par les Européens » ;

مجارستان، ہدایت جلوستدن بری ابرامہ سفیر کوئدرمدکی کی ویرکو تحصیل ایچون کوئدریلن بہرام
Macaristan bidāyet-i culūs-dan (padışahın tahta ایلدی قرال قتل ایلدی
oturmasından) beri tebrik-e (kutlamağa) sefir (elçi) gön-der-me-diğ-i gibi
vergi tahsıl-i (alınması) için gön-der-il-en Behram çavuş-u dağı kıral katl
eyledi (öldürdü) (AHMED RASİM, s. 210) « non seulement la Hongrie n'avait
pas envoyé d'ambassadeur pour féliciter le sultan, depuis son avènement,
mais le roi avait fait mettre à mort Behram Tchaouch qui avait été envoyé
pour percevoir l'impôt » ;

1449. Bu yapılda *-(y)cek* li siyga, *-dik* li siygsadan daha seyrek kullanılır. [1]

Ml. : مثلاً بر عسکره تفنگ ویراستدن مقصد اولی حین حاجتده استعمال ایتک اولوب استعمال ایتک دیک
مقول بر سوز اولیه جتی کی جناب حق دخی السانی خلق ایتدیکی زمان بقاسنی تأمین ایچون حواس
خسه کی بعض حواس وقوی ویرمشدرکه بولری موضوع لهته استعمالدن منع ایتک هم انسانک
حریتی منع ایتک وهمده باشامه وفتا باشا دیکلدو .
Meselā bir 'aske-r-e tüfek ver-il-me-sin-den
maqsad on-u hîn-i hâcet-de (ihtiyaç zamanında) istîmāl et-mek (kullanmak)
ol-up bun-a istîmāl et-me de-mek ma'kul bir söz ol-ma-yacağ-ı gibi Cenab-ı
Haq (Allah. « gerçek olan büyük varlık) dağı insan-ı halk et-diğ-i (yarattığı)
zaman baqa-sın-ı (durup yaşamasını) te'min (sağlamak) için havās-ı hamse
(beş his) gibi ba'z-ı havās ve kuvā (kuvvetler) ver-miş-dir ki bun-lar-ı
mevzū'-un leh-in-de (ne için konulmuşsa onda) istîmāl-den men'et-mek
(alakoymak) hem insān-ın hürriyet-in-i (serbestliğini) men'et-mek (yasak et-
mek) ve hem de yaşa-ma veya fenā yaşa de-mek-dir. (MUNIF PAŞA) « de même
qu'il ne serait (sera) pas raisonnable de dire à un soldat auquel on a donné un
fusil de ne pas s'en servir, puisqu' on le lui a donné afin qu'il en fasse usage
au besoin, de même défendre à l'homme l'usage des cinq sens que Dieu lui
a donnés pour assurer son existence, c'est le priver de sa liberté et c'est
lui dire « ne vis pas » ou « vis mal ».

İHTAR. — Zaman ulaklık tabiri olarak kullanılan *-diğ-im gibi* tabiri hakkında, bk. § 1397.

1450. *gibi* yerine aynı manadak *misil-lü* [2] de getirilebilir. (Mk. § 890, 5° ve § 535 sonunda).

[1] Hades, farz ve tahmin edilmiş olmak durumunda veya bir mazi veya hal veya istikbalde yapılmak durumunda olduğu zaman *-(y)cek* li siyga kullanılıyor. A.U.E

[2] Müellif bunu *mäsüllü* suretinde kaydediyor. Bizim verdiğimiz doğru olmakla beraber sondaki *ü* vokali aheuge aykırı olarak resmî ağızda *misil-lü* suretinde *ü* şekliyle ve uzatılmış bir halde söylenirdi. A.U.E

MI. : اول عصرده وزير اوامراك چلهسى حالته كوره يكدېكرلرته هدايا اعطاصنه مجبور اولدقلرى مثلو
 of 'asir-da vüzerä ایدی کرمش ایدی صادت حکمتنه کیرمش ایدی
 (vezirler) ve ümerü (askeri paşalar) nin cümle-si hal-ler-in-e göre yek-di-
 ğer-in-e (birbirine) hedüyä (hediyeler) (tā-sın-a (vermesi-ne) mecbur (zor-
 lanmış) ol-duğ-ları misil-lü 'idiyge (bayramlık) ve nevrüzigge (yılbaşılık)
 nām-i-ile (adı-ile) hedayā-yı resmīyye (padişaha) resmī hediyeler taqdim-i
 (sunması) dahi 'ādet hūkm-üne gir-miş i-di (ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, s. 318)
 «en ce siècle, tous les vizirs et les généraux étaient tenus de se faire mutu-
 ellement des cadeaux, selon leur rang. De plus l'envoi de cadeaux officiels
 (au sultan) sous le nom de «idiyeh» et de nevruxieh devint un véritable
 usage».

1451. gibi yerine اوزره üz(e)re (§ 897), vech üz(e)re, veya وچه vech-ile
 (=vech: tarz, suret «manière, façon» + ile «avec») kıyaslama tabirleri de kullanılır;
 (mk. § 899, ihtar).

MI. : عهدنامه لره مسطور و مقید اولدینی اوزره 'ahid-Nāme-ler-de mastūr ve muḳayyed (ya-
 zılı ve kayıtlı) ol-duğ-u üzere A.U.E (MENINSKI, *Inst.*, II, 188) «conformément
 à ce qui est écrit dans les traités»;

şüged şimdi شاید شیدی کوروئکده اولدینی وچه دولتلك لکر توسطی عقیم قالدیق اولورسه
 gör-ün-mek-de ol-duğ-u vech-ile devlet-ler-in fikr-i tavassut-u (ara bulma
 fikri) 'akim (kısır) kal-acak ol-ar-sa (Tanin, n° 1257) «si, comme on peut
 en juger actuellement, le projet d'intervention des puissances demeure sans
 résultat (demeure stérile)»;

لايق اولدوغی وچه اوزره lāyık ol-duğ-u vech üz(e)re A.U.E (MENINSKI, II, 188
 [200 üncü sayfasında hafif bir farkla, şu tabir var: اوزره وچه اوزره lāyık
 olan vech üz(e)re A.U.E]) «comme il convient».

IHTAR. — Bu ifade tarzı önce söylenen veya ileride söylenecek olan şeyleri şahit
 tutmak mahiyetile kitaplarda sık sık kullanılır:

یوقاریده بیان اولدینی وچه yukarı-da beyān ol-duğ-u vech-ile,

آنا بیان اولدینی اوزره ānifen (evvelce) beyān ol-un-duğ-u (anlatıldığı) üz(e)re, A.U.E
 (LUTFI, I, 255);

مقدما ذکر اولدینی اوزره muḳaddemā (evvelce) zikr ol-un-duğ-u (anıldığı) üz(e)re
 (NAİMÄ, I, 119), [1].

تفصیل اولدینی اوزره mā sabāḳ-da (geçmişde) tafsil ol-un-duğ-u dilli dilli
 söylendiği) üz(e)re (LUTFI, I, 126).

Bütün bu ifadeler fransızca'da «comme il a été dit ci-dessus (plus haut)» mana-
 sindadır.

زیرده بیان اولدینی وچه ایله zır-de (aşağıda) beyān ol-un-acağ.ı vech ile «comme il sera
 dit plus bas».

[1] mā sabāḳ-da sözü müellifin de işaret ettiği üzere yanlış olacak. A.U.E

1452. Eski Osmanlıca'da aynı teşekkülde *-leyin* lâhikası da kullanılırdı. (Mk. § 597, 3*).

Ml. : [1] *حق تعالیٰ (Haqq Ta'ālā) kaçan (ne zaman) bir nesne-yi yarat-mağ dile-se hemen dile-düg-in-leyin* (dilediği gibi) *oğ-ur* A.U.E (1426 yılı yazmaları, yap. 89) «lorsque Dieu veut créer quelque chose, cette chose se réalise aussitôt, comme il le désire»;

اگر ایس بو ددو کوزلین [2] eger iş bu de-düg-ünüz-leyin (dediğiniz gibi) *isâ* A.U.E (*Aynı yer*, yap. 79 v°) si l'affaire est comme vous le dites»;

کافرلر بوترن سودکتلین مؤمنلر دئی الله تعالیٰ یی سورلر (sevdiği gibi) mü'min-ler daği Allah-u Ta'ālā (yüce tanrı)-yı sev-er-ler A.U.E (*Aynı eser*, yap. 101) [... 2 inci kullanış]. «les croyants aiment Dieu, tout comme les infidèles aiment leurs idoles».

2. MİKDARLIK SAHİDEN KIYASLAMA.

1453. Mikdarlık rolünde sahiden bir kıyaslama bildiren ulaklık tabirlerin şeması şöyledir:

-dik- veya *-(y)ecek* + mülkiyet lâhikası + *kaçar*.

Bunun en çok kullanılan Fransızca muadili: “autant que...”.

Birinci kullanışa misaller (Mk. § 1445):

الله قولک کونورم چکی قدر ویرر Allah kuḷ-un-uñ g'ötür-eceğ-i kaçar ver-ir (Atasözü) “Dieu ne donne à son serviteur (= l'homme) qu'autant qu'il peut en emporter.” (= Proverbe: chacun n'a que ce qu'il mérite);

کوتوری بلدیگی قدر آله alsın A.U.E (Humâyun-Nâme, s. 112) “qu'il prenne ce qu'il pourra.”

İkinci kullanışa misaller:

بن سنی سودیکم قدر عالمده کیمسه کیمه یی نه سومش نه سوپور نه ده سومجک ben sen-i sev-diğ-im kaçar 'âlem-de kimse kimse-yi ne sev-miş, ne sev-iyor, ne de sev-ecek “personne au monde n'a aimé, n'aime et n'aimera personne, autant que je t'aime.”;

چوق کوردیکی قدر چوق او قومشدر çok gör-düğ-ü kaçar çok okumuş-dur “il a vu beaucoup et il a beaucoup lu.” (mot à mot: “il a lu beaucoup autant qu'il a vu beaucoup.”).

[1] Arap harfli bu misaldeki *دله*, *دلکتلین*, *اولر*, *کلمeleri* harekelidir. A.U.E

[2] Arap harfli bu misaldeki *دو کوزلین* kelimesinde *k* ler üç noktalıdır. A.U.E

3. ÖTEKİ TÜRK DİLLERİNDE
SAHİDEN KIYASLAMANIN ULAKLIK TABİRLERİ.

1454. Çağatayca'da bu tabirler içinde (ardınca mülkiyet lâhikası gelmiyen) *-kân*, ve vasıflık kıyaslama olduğu takdirde onun ardınca *täg* veya *däk* edatı (Mk. § 889 ve 930) ve *-çä* edatı kullanılır.

MI. : *şim'un tilä-gän-däg bitig bitip Sem'un'uñ dilediği gibi yazılı kâğıt yazıp* A.U.E (Tesk. Evl., s. 50, l. 6) «il écrivit un acte comme le désirait Chem'un»;

يوقاری اوتکان دیک yukarı öt-kän dik [1] yukarıda geçtiği gibi A.U.E (NEVAL, Tar. M. A., s. 64) «ainsi qu'il a été dit ci-dessus» (mot à mot: «comme il est passé plus haut»);

[2] *ارالاردا قارا ابدال بار اما حکیم اتا ایشکانداک قرا ابدال یوق ara-lar-in-da kara abdal*, (Kara derviş) *bar am(m)a Hakım Ata eyit-kän-däk* (Hakim Ata'nı dediği, gibi) *kara abdal, yoq* A.U.E (Hakim Ata) «il ya bien parmi eux des santons nègres, mais aucun n'est comme disait Hakim Ata»;

sarın-ga üren-gen-diy tında-y üren-ip yür-di-m [3] şarkıyı öğrendikleri gibi dinleyerek öğrenir idim. A.U.E (Gram. alt., § 349) «j'apprenais par l'oreille, comme on apprend d'habitude les chants»;

روستم افراسیاب ایراتی بو زغاندیک تورانی بو زوب پانوب کیلدی Rüstem, Efrāsiyāb İrān-ı boz-gan-dik Turan-ı boz-up gan-ıp kil-di Efrasyāb İrānı bozduğu gibi Rüstem(de) Turanı bozup geri dönerek geldi A.U.E (Aynı eser, s. 59) «Roustem s'en retourna après avoir saccagé le Touran, tout comme Efrasyāb avait saccagé l'Iran».

-çä'li misaller için bakınız § 1398, d.

Azerce'de (eski *-kân* yerine) *-(y)en* lâhikası ve ardınca *kimi* (= osm. *gibi*) kullanılır.

MI. : *sen de-yen kimi (= senin dediğin gibi) o(-sun* (FETİ. Aht., s. 137) «qu'il soit fait selon ton désir» (mot à mot: «) comme tu dis».

Altayca'da, ardınca mülkiyet lâhikası ve onun ardınca *-çe* (osm. *-ce* § 917 ve aşağısı) lâhikası gelen aynı *-kân* şekli kullanılır. Bu tabirler kâh vasıflık bir mukayese ifade eder.

[1] Müellif *gibi* manasındaki *tik* in bir çeşidi olan gerek bu *dik* şeklinden, ve gerek aşağıki misâlde *diy* şeklinden şu yukarıda bahsetmemiştir. A.U.E

[2] Müellif buna *zenci* manasını veriyor. Bunun *zenci* olması mümkün olmakla beraber türkçede (koyu esmer) manasını almış olması da kabildir. Sonra (Kara Mustafa Paşa, Kara Halil, Kara Ahmet, Kara Ali, Kara Bekir) vs. gibi bunun bir alem ismi olması da ihtimal içindedir. A.U.E

[3] Belki *ir-di-m* (= idim) in bir şekli; veya *yor-du-m* (yürüdüm) ün bir şekli ki o zaman *ürenip yürdim* = (öğreniyordum?) olması lâzım. A.U.E

(Gr. alt., § 344: *kıbılan-gan-ım-ça* [1] *saıda* [2] *ed-ip*: icad ettiğim gibi [1] *saban imal edip «ayant confectionné une charrue selon mon invention»*); kâh miktarlık bir kıyaslama bildirir, (mk. § 1393, b). *-kân-çâ* şeklinin başka kavramları hakkında bakınız § 1383, ihtar 5; ve kıyaslama ulaklık tabirlerin *ardınlayışlı* “consécuti,” bir mana almaya doğru temayülleri hakkında § 1384 ve 1394.

B. UYDURMA KİYASLAMA.

1455. Uydurma kıyaslama (§ 1444) hâl, müzari, şübudi mazi, niyetli istikbai temelerine *gibi* veya *-cesine* (§ 929) edatları katılmak suretiyle ifade edilir.

Bu fiilcil siygalar böyle kullanılınca, şahıslı siygalarla alem olarak kullanılan ortaçlar arasında bir yer tutar. (bk. § 799 ve aşağısı) [3]. Şuhalde bu tabirler (bilhassa kendilerinde *gibi* ilgici olanlar), öteki ulaklık tabirlerden daha ziyade (şahıslı fiil siygaları bulunan) taî hadeslere daha çok benzerler. [4]

MI.: *دیکھنیر کی برآز طور دی* *dinlen-ir gibi bir az dur-du*; mot à mot: “il s’arrêta un peu comme celui qui se repose.”

Bu türlü tabirlerde saklı olan *uydurmalık* “fiction,” şöyle iki mana gelişmesile birleşmiş bulunuyor:

1° **örnekseme** “intisâl: exemple,” fikri:

O *durub dinlenen bir kimse gibi*, “bir insan durub dinlendiği zaman nastılsa öyle,” *durdu* “il sarrêta comme quelqu’un qui se repose (se reposerait), comme quand un se repose.”

[1, 1] *kıbılanmak* masdarı (iştiyak göstermek) manasındadır (Dergi: Rad. II. «Şor»); bu takdirde tercüme “arzu ettiğim gibi,” selon mon désir “saban yapım” olmak gerekti. (icad, ihtira, keşfetmek) manasına olan masdar ise, *kıbılanmak*dır (Dergi: Rad. II. «Ait, Tel, Leb.»); ve o zaman da kelimenin (*kıbılan-gan-ım-ça*) değil, *kıbıla-gan-ım-ça* olması gerekir. A.U.E

[2] Bu kelimeyi bulup tabkik edemedim; ykş. Yakutça: *altahtağ* (yavaş, ağır yürümek.) O halde belki: s) *olda* (yavaş yürüyen, ağır giden?). Ykl. *aşa aşı hey* = yavaş yavaş, hey. A.U.E

[3] Bu bendlerde hâl temesi bahis mevzuu değildir. Bilindiği gibi bu teme ortaç diye kullanılmamıştır, fakat (mürekkep fiilden yapıma, mk. § 613) bir eski müzari olduğu cihetle, burada bu siyganın gördüğü muameleyi onun da aynıyle görmüş olması hiç de şaşılacak bir şey değildir. J. D.

[4] Bu takdirde sonunda, bir kıyaslama edatı olan şahıs siygalı hakiki cümleler dahi kullanılır. Nitekim kıyaslama haddi vazifesini gören hadesin faili birinci veya ikinci şahıs zamiri olduğu zaman yine böyle olur.

MI.: *مخاطبم قاریبند آدی مورمشم قدر حدتندی* *muhâtab-ım qarı-sın-ın ad-ın-ı zar-muş-um* (ki bu bir müslüman zazarında ağır bir münasebetsizliktir) *qadar hiddetlen-di* (Kirpinin dedikleri, s. 33) «mon interlocuteur se mit en colère comme si je lui avais demandé le nom de sa femme. (grave inconvenance à l’égard d’un musulman). J. D.

2° yalandan yapma, yapar görünme "simulation", [1] fikri

O rahat ediyormuş gibi durdu "il s'arrêta comme s'il se reposait," (fransızca cümledeki italik kelimeler fransızcadaki muadil örnekler diye alınabilir).

1456. gibi itgicile en çok kullanılan muzari temesidir :

Mk. : واپور اسکله‌دن فك رابطه به استیصال کوستر کی خفیف خفیف صالانیوردی
vapur iskele-den fekk-i rābīta (palamarını, halatını çözme)
ya isti'cāl (acele) göster-ir gibi hafif hafif saḷla-n-ıyor-du
(HUSEYİN RAHMI) "le bateau se balançait légèrement comme s'il
eût été impatient de démarrer," ;

زائر لیستدن بیك بکینیر کی دوشوندی zā'ir, liste-den ye-mek beğen-ir
gibi düşün-dü (REFİK HALID, Kirpinin dedikleri, s. 33) "le visiteur
demeura pensif comme quelqu'un qui choisirait un plat sur
un menu de restaurant," ;

سالون‌دان içeri‌یه کۆشه بردن فره‌کوز چیقار کی دواتی کبردی
salon-dan içeri-ye köşe-'i
perde-den (perdonin köşesinden) Karagöz çık-ar gibi, Revā'i gir-di (HUSEYİN
RAHMI, Metres, s. 131) «Revāi pénétra dans le salon, pareil à un Karagueuz
apparaissant sur l'écran» ;

ایکی کره ایکی دوت ایدر کی اثبات ایله
iki k'erre iki dört ed-er gibi isbat et-mek
(SAMI BEY, Dict. français-tarc, A kelimesinde : «prouver par. A+B») «prouver
quelque chose, comme deux font quatre» ;

زلزله ol-ar gibi yer zıngır zıngır titre-mey-e başla-r (KUNOS, Ada Kale,
s. 6, l. 14) «le sol fut secoué violemment comme s'il y avait un tremblement
de terre» ;

baba sen fuqara ekmek ara-r gibi kız-lar-ı arı-yor-suñ (Mahalle başını,
Selânik de Karagöz).

İHTAR. — Böyle bir ifade kullanma tarzı osmanlıca'da sonralık bir şey değildir.

Ml. : [2] یاراسا ... adam gül-er gibi gül-er A.U.E (1426 yılı
yazmaları) «la chauve-souris rit comme l'homme» .

1457. -cesine lâhikalı misâller :

یئرله قاپانیرجاسته برسلا م وردی yer-ler-e kapa-n-ır-casına bir selâm ver-di
«il salua très bas, comme s'il allait s'étaler par terre» ;

[1] Bu «simulation» kelimesinin manası «yalandan yapma, yapar görünme» ise de, bundan bir kasdilik fikri çıkar. Halbuki misâllerden de anlaşılacağına göre bunda «istiyerek veya istemiyerek yapar halinde olma» manası vardır. A.U.E

[2] Bu arap harfleriyle yazılmış misalde یاراسا ve گل kelimeleri harekelidir ; iki defa tekrarlanan گل kelimesinin k leri üstüne üç nokta işareti verilmiştir, A.U.E

بارداقن بوشانیرجهسته یاغمور باغار *bardak-dan boşa-n-ır-casına yağmur yağ-ar* «il pleut averse (comme s'il se vidait des verres)»;

طامدن دوشرجهسته *dam-dan düş-er-cesine* (SAMI BEY, *fransızca'dan türkçe'ye lug.*) «ex abrupto (comme s'il tombait du toit)»;

خواجه خضره قوشمشجهسته آدمه سئلندی *hoca Hızır-a kavuş-muş-çasına adam-a seale-n-di* «le khodja héla l'homme, (content) comme s'il avait rencontré Khidr [1]»;

تا قارشیدنده کویا بردن اوراده پیدا اولیورمشجهسته ینک سنی کوردی *ta karşı-sın-da g'öyü bir-den ora-da peydâ ol-u-ver-miş-çesine yenge-sin-i g'ör-dü* (HÂLİD ZİYÂ) «il vit juste en face de lui sa belle-sœur, comme si elle était sortie de dessous terre» (mot à mot: comme si elle était apparue subitement) — Bu misalde benzerlik کویا *g'öyü* kelimesiyle pekiştirilmiştir.

1458. Hâl, muzari ve istikbal temelerinin rivâyet *riwâyet* «dubitatif» mürekkep şekillerinin müfret gaibleri de kullanılabilir.

مش کویا	}	سورور	<i>sev-igor</i>	}	<i>maş (miş):</i>
		سور	<i>sev-er</i>		
		سوره چک	<i>sev-ecek</i>		
مشجهسته	}	سورور	<i>sev-igor</i>	}	<i>muş-çasına (miş-çesine) gibi.</i>
		سور	<i>sev-er</i>		
		سوره چک	<i>sev-ecek</i>		

Bu ifadelerde uydurmalık «fiction» fikri açıkça görünür bir haldedir.

Mi. : قبلدا ایق قیلمدا ایق یاشامورمشجهسته یاغاق *kımlı-da-n-ma-yaraq, yaşa-ma-yor-muş-çasına yaşa-mak* «vivre sans bouger, comme si l'on n'était pas vivant»;

خدمتیچی رشى دها علاوه ایتمک ایتمه بورمشجهسته طوروردی *hizmet-çi bir şey daha 'ilâve et-mek isti-yor-muş-çasına dur-uyor-du* «le domestique restait immobile, comme s'il voulait ajouter encore quelque chose»;

کویا بو کوچک شیک هرکس بوتون حقیقته وقوف حاصل اید، چکمشجهسته، زده بر آوردو واردی *g'öyü bu küçük şey-le her kes bütün hakikat-e vakuf hüsil ed-ecek-miş-çesine biz-de bir korku var-dı* «nous avons peur, comme si chacun devait apprendre toute la vérité grâce à ce petit indice (cette petite chose)».

İHTAR. — *-miş* veya *-imış* kelimeleri cevher fiilinin hakiki bir basit siygası rolünde buldukları zaman da *gibi* ilgici aynı kavramda kullanılabilir.

[1] *Hıdralles* veya *ezdrelles* (bu ikinci kelime gibi bir şey olduğunu bilmiyorum A.U.E.).

(Hızır İlyas) bir menkabe şahsiyeti ki, türkler bunu Ayayorgi (Saint George) ile karıştırırlar. G. Wiet, *Makrizî* s. 113, n° 3 de, Cl., HUART *Livre de la Création*, I. s. 7 başyede buna dair eserlerin bir listesi bulunmaktadır. — Mk. *Al-Mağrik* mecmuası, t. IX, s. 707, BUSBECK, I. 166 ve aşağısı; RICAUT (BRJOT tercümesi) s. 255 ve 256; BASSET (René), *Nedromah et les Traras*, s. XI., ve başyede. J. D.

Ml. : *kendi-si bu şey-ler-den haber-i yok t-miş gibi gör-ün-üyor* « il paraissait ne rien savoir de tout cela » (mot à mot : « il était comme s'il n'avait aucune nouvelle de ces choses »);

Avrupa murahhas-ları hayret-ler-in-e galebe ed-erek bir şey yok-muş gibi karar-lar-in-i ver-di-ler « les délégués de l'Europe, surmontant leur surprise, rendirent leur décision, comme si rien ne s'était passé ».

1459. Uydurmalık kıyaslama tabirleri sıfat olarak yani bir ismin belirtkeni « dêtirminant » olarak kullanılabilir.

Ml. : *ağla-r gibi bir vaz'iyet al-arak* (HÜSEYİN SUÂD, *Kirli Çamaşır-lar*, s. 14) « pronant l'attitude d'un homme en pleurs »;

yer-e bas-mı-yor-muş-çasına bir hisset-le gör-ü-mek « marcher avec une légèreté telle qu'il semblerait qu'on ne touche pas la terre »;

doğ-tor 'ütemyan küçük dil-in-i yut-ar-çasına iri bir nefes-le yer-in-den kalk-dı (HÜSEYİN RAHİMİ, *Cehennemlik*) « le docteur Alemian se leva avec un si gros soupir, qu'on aurait dit qu'il avalait sa lnette »;

o târih-de ittihâd ve Terakki otur-duğ-u dal-a son darbe-leri in-dir-mek-den zevk al-ır-çasına bir gâflet-i câniyâne ile ma'hud ihtikâr fâc'a-lar-in-a soñ derece g'er mi ver-miş-di (EBU-Z-ZİYÂ ZÂDE, *Tasvîr-i-Efk'âr*, n° 2668, 2 mart 1919), « à cette époque (le Comité de) « l'Union et Progrès » avait donné tête baissée dans le scandale des fameux accaparements avec une insouciance criminelle et telle qu'on pouvait croire qu'il prenait plaisir à porter le dernier coup à la branche sur laquelle il était assis » [1].

1460. Esas bakımından, uydurmalık kıyaslama tabirlerde vasıflık « qualitatif » bir mana vardır; bununla beraber -cesine lâhikasında (kendisinin ondan yapılmış olduğu -ce lâhikasında olduğu gibi) bazan bir miktarlık « quantitatif » mana bulunabilir.

Ml. : *hemen her yirmi arşın yer-in-de bir adam bul-un-ar-çasına kesret-le meskûn, her iki gün-de bir adam kendi-ni helâk ed-er-cesine felâket-le memlû (dolu) ol-an memâlik-i garbiye* (garp = Avrupa memleketleri) (KEMAL BEY) « les pays d'Occident, qui sont tellement peuplés qu'il s'y trouve un homme, tous les vingt pies, qui sont tellement remplis de détresse qu'on y enregistre un suicide tous les deux jours ».

[1] *Nasr-ed-din Hoca* (BEHÂİ, s. 40 — 41) nın pek bilinen hikâyesine telmih. Mk. gourou Paramarta'nın yedinci sergüzeşti (DUBOIS, s. 305). Bak bibliyografya : WESSELSKY *Der Hodsoha Nasreddin I*, s. 217. J.D.